

РОЗВИТОК РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація. У статті визначено сучасний стан ринку цінних паперів України. Визначено недоліки, які потребують змін. Детальний аналіз проблем дозволив визначити шляхи покращення інформаційного забезпечення учасників ринку цінних паперів України.

Ключові слова: ринок цінних паперів; капіталізація; законодавче регулювання; комісія з цінних паперів та фондового ринку; цінні папери.

DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN STOCK MARKET

Abstract: The article identifies the current state of the securities market of Ukraine. Deficiencies that need to be changed have been identified. A detailed analysis of the problems allowed to identify ways to improve the information support of participants in the securities market of Ukraine.

Keywords: Securities Market; capitalization; legislative regulation; securities and stock market commission; securities..

Український фондовий ринок є одним з наймолодших фондових ринків світу, проте він швидко розвивається. На сьогоднішній день ринок цінних паперів України – це сегмент фінансового ринку, що склався, включаючи всі елементи інфраструктури, властиві ринкам цінних паперів розвинених країн. З законодавчої точки зору, ринок цінних паперів України відстає від багатьох своїх конкурентів. Важливим моментом у залученні інвесторів, у тому числі і іноземних, є створення позитивного іміджу як країни в цілому, так і фондового ринку зокрема.

Основна функція ринку цінних паперів – це забезпечення реального сектору економіки та стимулювання виробництва за рахунок перерозподілу тимчасово вільних грошових коштів, та структурну перебудову економіки в наслідок трансформації відносин власності. Вплив стану розвитку фондового ринку країни справляє значний вплив на структуру капіталу підприємств і, як наслідок, на їх фінансову архітектуру.

Дослідження сучасного стану та перспектив розвитку ринку цінних паперів України присвячено багато наукових праць українських економістів: О. Мозговий, А. Яковенко, В. Кузнєцова, О. Мельник та інші. Проте й досі вирішення проблем на шляху формування ефективно діючого ринку цінних паперів є актуальним.

Найбільш важливим при визначенні правових засад здійснення державного регулювання ринку цінних паперів став Указ Президента України, яким 12 червня 1995 року утворено Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» в Україні визначено її завдання, функції, повноваження, права, відповідальність та відносини з іншими державними органами з питань регулювання та контролю на ринку цінних паперів.

Ринок цінних паперів України характеризується доволі високою активністю біржового сегменту. Україна одна з небагатьох, на території якої здійснює свою діяльність значна кількість фондових бірж. Проте, більша частина операторів організованої торгівлі не є гарантами високої якості послуг, а навпаки, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на цінні папери, провокує процес маніпуляцій з цінами на ринку, призводить до встановлення різних принципів та правил укладення і виконання біржових контрактів. Наявність такої кількості торгових майданчиків ускладнює контроль над проведенням операцій з цінними паперами та сприяє розповсюдженню процесу маніпуляцій з їх вартістю [1]. Обсяг торгів на організаторах торгівлі протягом 2016–2021 років представлено на рис. 1.

Аналізуючи рисунок 1 можна зробити висновок, що найбільшими операторами торгів є біржі Перспектива та ПФТС. Досить велика кількість цінних паперів у лістингу біржі значить для інвестора можливість широкого вибору якісних інструментів для інвестування. Українська біржа ПФТС є

лідером в Україні по кількості інструментів у лістингу. Однак слід зазначити той факт, що в Україні не всі цінні папери, що включені в лістинг організатора торгів, є високоліквідними.

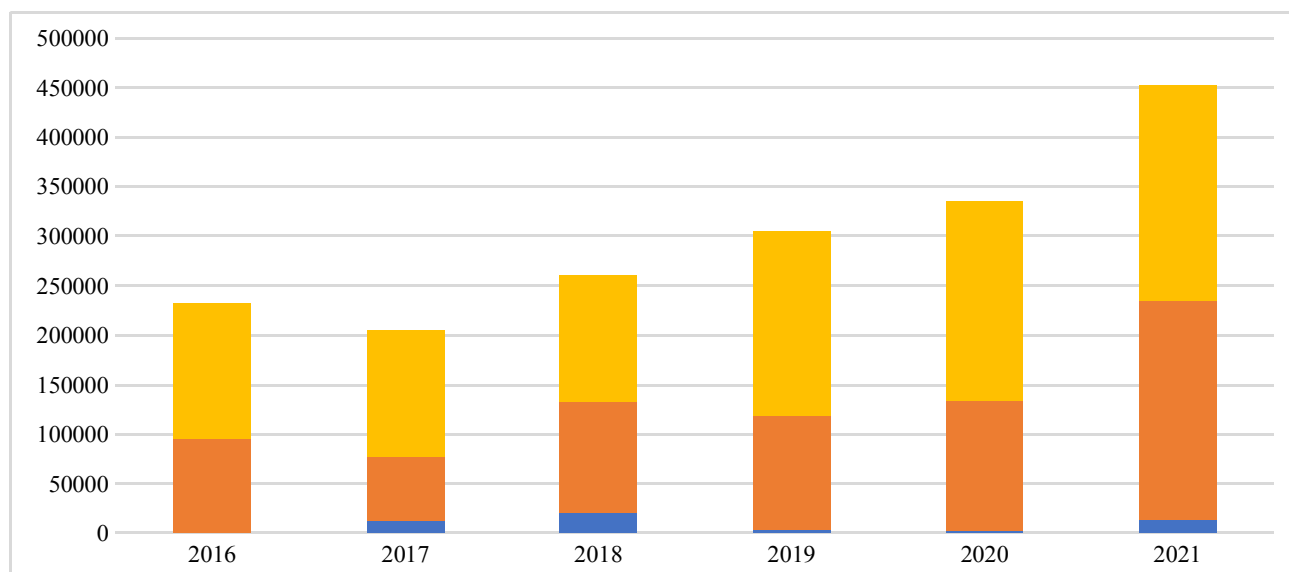

Рисунок 1 - Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу у 2016-2021 рр., млн грн

* Побудовано автором на основі даних [2]

На сучасному етапі розвитку ринку цінних паперів України використовується широкий спектр фінансових інструментів таких як акції, державні і муніципальні облігації внутрішньої позики, облігації підприємницьких структур, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, державні й компенсаційні сертифікати, житлові чеки, інвестиційні сертифікати, облігації зовнішньої позики. Зміну структури обсягу торгів на ринку цінних паперів з розподілом за фінансовими інструментами представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видом фінансового інструменту у 2016-2021 рр., млн грн

Вид цінних паперів	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Акція	2 179,96	5 051,56	1 215,95	337,8	594,13	591,08
Акція іноземного емітента	0	0	0	25,68	6,95	104,16
Акція КІФ	0	0	0	0	3,72	0,14
Інвестиційний сертифікат	395,3	51,83	272,01	331,81	50,85	15,74
Облігація внутрішніх державних позик	211 257,15	189555	246 474,66	295249	328654	443757
Облігація внутрішніх місцевих позик	0	0	0	5,41	3856,51	1916,04
Облігація зовнішніх державних позик	0	0	0	0	1155,28	2784,66
Облігація іноземного емітента	0	0	0	0	71,36	109,44
Облігація іноземної держави	0	0	0	44,16	4,09	228,06
Облігація підприємства	9 433,74	6120,09	10 267,00	8761,87	927,56	2395,05
Деривативи	1119,94	5018,99	2 641,15	209,54	83,19	59,32
Фінансовий інструмент іноземного емітента	0	0	0	209,54	0	0,01
Державний дериватив	11 376,81	0	0	0	3,2	0
Загальний підсумок	236 953,29	205803	260 870,78	304966	335410	451961

** Побудовано автором на основі даних [2]*

Виходячи з даних таблиці, бачимо, що торгівля облігаціями внутрішніх державних позик на ринку цінних паперів щорічно зростає. Торгівля акціями у 2018-2021 рр. значно спала, порівнюючи попередніми роками..

Домінування на ринку цінних паперів облігацій внутрішніх державних позик можна пояснити гарантованою прибутковістю та меншим ступенем ризику у порівнянні з іншими інструментами. Також на українському ринку цінних паперів були проблеми з ліквідністю, які усугубилися у 2017 році, коли НБУ дав можливість українцям відкривати рахунки за кордоном із двома умовами: це ліміт (200 тисяч євро на рік) та сплата податків в Україні. Таке послаблення дало можливість інституційним інвесторам інвестувати закордоном.

Відсутність розвиненої мережі інституційних інвесторів також негативно позначається на розвитку ринку цінних паперів. Недержавні пенсійні фонди, інвестиційні фонди, страхові компанії традиційно є найактивнішими учасниками фондових ринків розвинутих країн. В Україні ці інститути поки ще перебувають на початковому етапі свого розвитку і не мають значних ресурсів для інвестування в цінні папери.

Окрему увагу при дослідженні проблем розвитку фондового ринку України необхідно приділити причинам низького рівня участі населення в діяльності фондового ринку. Серед таких причин слід акцентувати увагу на наступні:

- недовіра населення до ринку цінних паперів, що обумовлюється негативним досвідом у минулому, нестабільністю політичної ситуації, недовірою до держави;
- низька інформованість населення про можливості ринку цінних паперів;
- брак коштів для вкладання внаслідок низького рівня доходів населення;
- низький рівень прибутковості вкладень у цінні папери із точки зору населення;
- низька інформованість населення про ризики і заходи їх уникнення тощо

На сьогодні загальновідомим є факт невиконання фондовим ринком України своїх функцій, тобто фондовий ринок не сприяє залученню інвестицій і перерозподілу капіталу.

Основними напрямками вирішення проблем ринку цінних паперів можуть бути наступні:

- врегулювання питань корпоративного управління в акціонерних товариствах, в першу чергу, необхідно забезпечити захист прав інвесторів;
- для організації ефективної діяльності ринку цінних паперів України, забезпечення ефективної діяльності Комісії з цінних паперів та фондового ринку за рахунок впровадження необхідних законодавчих норм та розширення повноважень та приведення їх до міжнародних стандартів;
- важливим шляхом вдосконалення інформаційного забезпечення учасників фондового ринку України є також створення агенції з розкриття інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алейнікова Н.М. Функціонування фондового ринку України в умовах економічної нестабільності фінансового середовища. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечнікова*. 2016. Т. 21. Вип. 4(46). С.144-149
2. Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України [Електронний ресурс] // Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 2021. URL: <http://www.ssmc.gov.ua/fund/analytics>
3. Третякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. (2020). Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. № 5. С. 103–107
4. Tanklevska, N., Povod, T., Ostapenko, A., Borovik, L. Crowdfunding Development Trends: Foreign Experience and Ukrainian Realities in the Digital Economy. *Conference Paper. Lecture Notes in Networks and Systems*, 2021, 194. LNNS, p. 897–908.

Воронін Антон Валерійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: a.voronin@donnu.edu.ua

Voronin Anton, PhD of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Corporate and Spatial Economics, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: a.voronin@donnu.edu.ua